

Косто Граоркоски

АРСЕНИЈ ОД ГАЛИЧНИК

КТИТОР, АРХИМАНДРИТ И ИГУМЕН
ВО МАНАСТИРОТ СВ. ЈОВАН
БИГОРСКИ

Да се даруваш себеси на човештвото, на богослужба,
тоа веројатно е возвишен порив и внатрешна духовна потреба.
Низ илјадниците години на човековото постоење, човековата генијалност
во сите сегменти на битисување било секогаш присутна категорија. Но,
за таа да излезе на површина, да се материјализира и овековечи таа
уникатна, единствена моќ и дарба, не била доволна само способност
на творецот, туку уште попотребни биле: среќа, макотрпна борба,
истрајност, мецена, владетел или ум кој далекусежно ќе им погне на
идејата и на човекот за со безвременска искра да го запалат
пламенот на животот, на светлината, за тој да гори вечно.
Архимандрит Арсениј од Галичник имаше идеја и ни подари светлина.

Во пазувите на една прекрасна зелена шума се обиде на човекот да му го
приближи спокојството, на верникот - духовното,
на љубителот на уметноста - восхитот, на Македонија - незаборав,
на човештвото - бесценет пример за верба и достоинство.
Оваа книга е сведоштво за еден ум кој манастирот Свети Јован
Бигорски го стави на пиедесталот на светското културно наследство,
благодарение на несебичните напори да се градат зданија и виртуозно
да се живописаат и изрезбарат. Ова е книга за човекот, за верникот,
за архимандритот кој остана верен на идејата да му служи на Бога.
Зарем може да постои благородно дејствување на едно Божјо чедо?
Зарем може неговото дело да биде заборавено?

Архитект Косто Граоркоски ни укажа на незаборавот.
Нè потсети за големината, за возвишеноста, за исполнителноста,
за обврските, должностите, начинот на кој тие биле постигнати
и за оние кои допрва треба да следат.
Во ова книжевно дело особено се оцртува авторовата континуирана
посветеност кон вреднувањето на великаните и случките од нашата
национална историја, кои понекогаш се неправедно запоставени, а кои
треба да ги доживуваме како патоказ и инспирација во јакнењето на
нашиот индивидуален и национален идентитет и дух.
Во конкретниов случај, остава и аманет во вид на сè уште неистражена
биографија, бидејќи не говори само за животот и делото на еден голем
наш предок, туку во него е раскажана приказната како да се биде човек.

Ова дело е стремеж кон небесните височини, поттик за добродетел,
желба за повторно да се вкуси манастирот Свети Јован Бигорски,
да се биде поблиску до Божјите закони, да се оддаде почит преку
поклонение и да се оправда своето постоење.

Виолета Џуровска

*Со неизмерна љубов и почит публикацијава ја посветувам
за сите големи галички духовни чеда:*

Партениј Зографски митрополит, преродбеник и учебникар
Арсениј архимандрит и игумен во Бигорскиот манастир
Михаил игумен во манастирот Св. Јован Бигорски
Константин С. Граоркоски монах во Св. Јован Бигорски и
народен учител

Господ да ги благослови.

Предговор

Неповторливиот мијачки центар Галичник во текот на минатите векови на македонската историја и култура и подари низа истакнати знаменити личности во областа на револуционерната борба, зографството, копаничарството, ликовната уметност, фолклорот, литературата, јазикот, градежништвото и богослужбата оставјќи неизбришливи траги за македонскиот културен и национален идентитет. Во таа редица на великани посебно место треба да му припадне на архимандритот и игумен на манастирот Св. Јован Бигорски Арсениј, кој со својот возвишен, молитвен и креативен дух за 32 години раководење со манастирот допринесе небоземниот центар во Река да ги доживее своите најсвездени мигови и за навек да биде едно од најубавите светилишта на Македонската православна црква. Затоа овој присет по повод 200 години од почетокот на раководењето на игуменот Арсениј со манастирот Св. Јован Бигорски претсатвува само мало и скромно оддолжување од неговите роднокрајци, за се што направи за големиот подем и растеж на мијачкиот црковно-просветен и културно-национален, духовен храм во пазувите на Бистра.

Авторот

Животен пат на игуменот Арсениј од Галичник

Архимандритот Арсениј е роден во Галичник во втората половина на 18 век. Како многумина галичани кои верувале и се посветиле на книгата, писмото и пред се на Господ Бог уште млад се замонашил во манастирот Св. Јован Бигорски со своите соученици архимандритот Анатолиј Зографски, јеромонахот Теодосија, духовниот старец архимандритот Серафим и многу други.

- родното место на игуменот Арсениј - Галичник -

Кон крајот на 18 век во Бигорскиот манастир започнува организирано да се одвива вистински манастирски живот, во амбиент кога манастирот станува духовен и просветителски центар, средиште на Река. Тогаш тој почнува да ги присоединува сите "монашки фактори и институции" со единствена цел за зачувување на православниот дух во мијачкиот крај и пошироко во Македонија. И самиот игумен Арсениј во Великиот поменик се сеќава и запишува дека во игуменството влегол со духовникот Хаџи Серафим архимандрит. Негов соученик бил архимандритот Анатолиј од с. Могорче. Посебно треба да се забележи дека негови ученици биле Павле Ажиски од Галичник или попознат по своето духовно име Партениј Зографски - големиот македонски преродбеник, учебникар, најзаслужен владика за македонската богослужба и борец за самостојноста на нашата црква и македонскиот јазик, како и зографот Димитриј од Самарина познат по неговото духовно име јеромонах Данаил кој работи во бигорскиот манастир. Всушност, Арсениј е и современик на монахот Митрофан од Лазарополе, еден од позначајните игумени кој со манастирот раководел од 1796 до 1807 година. По неговата смрт со манастирот управува галичкото духовно чедо, архимандритот Арсениј. По тој повод во Поменикот самиот ќе запише:

„По негово претставление ѿ Христа
лѣта 7307 (1807) азъ смиренїи и грѣшнїи и недос-
тойнїи оученикѣ Митрофановѣ Арсенїа, архиман-
дрита, во игѹменство влегоев со дѹховника хаџи Се-
рафима, архимандрита, и со переаго їеромонаха и
со всю братїю....“

Со манастирот Арсениј управувал од 1807 година до 1839 година, поточно до 27 јуни 1839, година кога тој починал. Од досегашните истражувања на нашата наука нема прецизни податоци каде бил погребан Арсениј, како впрочем и за другите игумени. Можно е тој да е погребан во неговиот роден Галичник, како негова последна желба во црквата за која дал идеја за градба и голем допринос со сопствени средства за реализација. Имено, во дворот на старата црква Св. Тетка, на северниот ѕид од авлијата се наоѓа гроб, каде на надгробната плоча е врежано името Арсениј. Можеби овој податок до кој дојдов, ќе биде предизвик за нашите истражувачи да го потврдат местото каде почива најзаслужниот игумен и архимандрит Арсениј од Бигорскиот манастир.

- гробот во кој најверојатно почива архимандритот Арсениј

Потекнувајќи од Галичник, местото каде природните убавини и реткости невидено се преплетени со реткиот и надалеку прочуен творечки дух, логично и за очекување било се она што Арсениј за 32 години управување направил со новите архитектонски зафати и содржини во манастирот, посебно со реафирмацијата на ликовната-зоографска префинетост, копаничарството - резбата, книжевната традиција, изградбата на нови духовни храмови, проширување на манастирските имоти и пред се, невидената теолошка духовна продлабоченост која ги надминува дотогашните дострели на игумените. За 32 години игуменување со манастирот завршен резултат на Арсениј е восхитувањето и почитувањето на секој посетител кој открива духовни вредности кои денес ги споредуваме, барајќи ја во нив силната творечка вистина и инспирација за слични потфати, ако воопшто, повторно се можни. Ваква богата и величенствена, духовна и градителска култура можеше да ни остане во наследство само благодарение на духовникот, кој знаеше и имаше чувство да ги ангажира и да ги менаџира најдобрите градители, иконописци и резбари, игуменот кој имаше визији за растежот на бигорскиот манастирски комплекс.

Не случајно, митрополитот Тимотеј воодушевен од овој манастир ќе напише: "Бигорскиот манастир е редок извор и сведок на македонското православие, па затоа треба да се одржува и чува. Со својата убавина, тој е гордост на македонската култура и уметност и на Македонската православна црква."

- машка трпезарија во Св. Јован Бигорски -

Новите градби и архитектура за времето на раководење со Бигорскиот манастир на игумен Арсениј од Галичник

Денес кога со воодушевување ги доживуваме сите градби и архитектурата во манастирот Св. Јован Бигорски, создадени под игуменството на архимандритот Арсениј, може да се размислува за значењето на оваа архитектура и вистински да се вреднува. Објектите изградени за времето на Арсениј претставуваат изразита особеност на македонската архитектура, која пред се се одликува со нејзината пластичност. Тоа е архитектура со извонредно подвижен простор, кој тече и се развива создавајќи една ретко видена пластична структура. Пластичноста се оформува со играта на различните нивоа на објектите, со изместените тремови, еркери, стреи, слободните скали и засенетите чардаци. Светлината на сонцето и сенките, со структурата на градбите ни откриваат ретко видени значајни пластични ликовни сензации.

Во изградбата на објектите на манастирскиот комплекс учествувале локални тајфи на Мијаците. Во поменикот на архиепископот Арсениј може да се прочита за учеството на мајсторите од Ростуше, кои работеле цели 24 години.

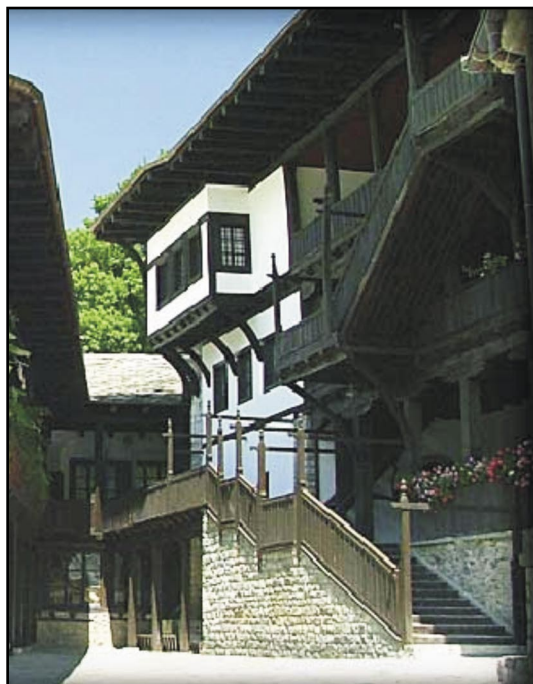
**„Майсторите Работешки работеле кај = (24) години,
бо либагџе, бо ниеџе, ѝ лојза и џиздобы“,**

Овој податок ни говори дека Арсениј се потпираше на испробани градители кои постојано работеле за манастирот.

Во приземјето биле сместени економските простории. Во нив се произведувале и складираше млечни производи, месо, зимница, магацин, фурна и др. Средишно бил поставен тремот до кој се доаѓа по надворешно поставени скали. Во приземјето има и една просторија за живеење. Со внатрешни скали од приземјето се доаѓа на првиот кат, односно до централниот простран чардак, околу кој се поставени осум простории. Пет од помалите простории служеле како монашки ќелии, а додека големата просторија од север била користена како заедничка просторија за сите монаси. Двете простории на југ биле соби во кои прво претстојувал игуменот Арсениј, а по неговата смрт неговите наследници. Во едната одаја има ниша со икони. На овој кат се наоѓа и една поголема просторија со неправилна форма каде се доаѓа со посебни скали поврзани со приземјето и вториот кат.

На вториот кат, исто така, има средиштен простран чардак до кој се доаѓа со конзолно - еркерно исфрлени скали на надвор, кои претставуваат карактеристичен архитектонски мотив на овој објект. На ова ниво се наоѓаат еднаесет простории. Двете поголеми одаи со санитарен јазел и покриен излез во подот од јужната страна, се владички одаи. На северната страна се две одаи за архива и библиотека. Преку интерните скали од првиот кат се доаѓа до гостинските соби, Галичка одаја и Лазоровска одаја. Предпросторот е поврзан со ходник со манастирската библиотека и чардакот. Останатите одаи биле наменети за монасите.

Објектот е граден со природни материјали, камен, дрво, земја - глина, песок и вар со носечки ѕидови и бондрук систем конструкција. Масивните ѕидови се градени со кршен камен со дебелина од минимум 70 сантиметри. Поврзувањето и порамнувањето на ѕидовите е вршено со дрвени гредички наречени кушаци, кои ја имаат улогата на серклажите во современите градби. Меѓукатните конструкции се изработени од дрвени гредореди со подови и тавани од штици. Кровот е со благ пад изработен од дрвена конструкција.

На фасадата среќаваме низа на дрвени прозори, еркери, дрвени скали со огради, максимално исфрлени стреи и покрив од камени плочи. Од боите на фасадата преовладува бојата на патинираното дрво, белите варосани површини и природната боја на каменот.

Во овој прекрасен објект кој се градел под игуменството на Арсениј, со сите свои вредности што ги содржи во себе, ги наоѓаме сите чинители на македонската архитектонската мисла и архитектонското дејствување. Насладувајќи се на овој објект и архитектура се пронаоѓаме себеси, својот живот и неисцрпното духовно доживување. Горни палат ќе остане како нужен патоказ за откривање и создавање на нови погледи во македонската современа архитектура. Овој културен споменик кој со околниот пејзаж прави една нераскинлива просторна синтеза, останува вечна гордост на мијачката-македонска архитектура, пред се благодарение на смислата, желбата и природната инвентивна дарба на игумен Арсениј за создавање и градење, со изнаоѓање на најдобрите рекански мајстори.

Амбициозната, претприемчива, визионерска и фанатизирана творечка иницијатива на Арсениј не застанува само на овој прекрасен објект. Напротив, гради исто така објект кој плени со својата архитектура и содржина, а тоа е конакот со трпезарии.

Конакот со трпезариите се наоѓа северозападно од манастирската црква и се градел од 1820 година до 1825 година.

За градбата на овој објект дознаваме од написот на влезната врата во монашката трпезарија.

... И пајни во тогѹже царѹ наградиѹ
белѹкаѹ трпезариѹ, шт ѿснованаѹ нова белѹкѹ и
мѹжеска ѹ долна женска со две горници белѹкѹ и
две пекарници и житници и чардакѹ. Во то време
побелителѹ абасѹ пашѹ и вѹѹкѹ егѹѹ Исѹан бек и си-
ноек егѹѹ Ыкит бекѹ и дали бекѹ, и прѣсѣциѹнѣшѹгѹ
архиепископа кириѹ Григоріѹ и при смиренѹгѹ
игѹмена Арсеніѹ архимандрита и Хажі Герлаѹимѹ,
архимандритѹ и Теодосіѹ Иеромонахѹ и Петроніѹ,
и Григоріѹ наврамѹ и дѹнѹсѹ и Михаѹла, и Іѹѹа-
кимѹ во иеромонасехѹ се пѹче во лета шт Христа
а ш Кѹаприѹлѹ бѹшеденѹ, а се соврѹши во лета
ѹѹѹѹ септемвриѹшденѹ и бѹгѹ прѣмѹлостіѹеѹ да
ѹтерѹдѹѹ ѿснованіѹ до вѹѹѹ ѹмѹнѹѹѹ

Конакот со трпезариите е изграден така што функционално е поврзан со Горни палат преку еден чардак од машката трпезарија. Конакот има подрум, приземје и кат. И овој објект е ориентиран со тремот и чардакот кон манастирскиот двор. Останатите простории се поставени кон долината на реката Радика, од каде има прекрасни визури кон околните мијчки села и масивите на Кораб.

Во подрумот била сместена шталата со пристап директно од бочната страна, а поврзана со внатрешни скали со тремот пред женската трпезарија. Во приземјето се наоѓа тремот отворен кон манастирскиот двор со колонада од дрвени носечки столбови. Од тремот се влегува во женската трпезарија која е со големи димензии 7,30x24,50 метри. До трпезаријата се наоѓа Селечката одаја. Помеѓу фурната од Горни палат и Селечката одаја бил предвиден помошен излез кон шумата.

На катот се наоѓа големиот чардак, а од него се влегува во една од најубавите простории во Бигорскиот манастир – машката трпезарија. Овој простор плени и импресионира со неговата големина од 7,30x28,90 метри и со внатрешната обработка на тавните, сидовите и живописот. Таванот во машката трпезарија е поделен во три полиња со централно поставени осмоаголни розети и насликан средиштен дел. Сите полиња се искасетирани со профилисани лајсни во квадрати или ромбо-

ви. Во трпезаријата за која може да се каже дека е една од најрепрезентативните од 19 век се наоѓаат надолжно три реда фиксни софри - маси и столови - клупи за седење, а во апсидата е поставена полукружна маса со централно поставен владички стол и столови што ја следат формата на апсидата. До машката трпезарија се наоѓа Дебарската одаја, проширена од основната ширина на објектот со еркерно исфрлување. Одајата има вградена покуќнина - миндери, долапи, огниште, полици и др. Таванот е обработен со штици, профилисани лајсни и со розета во ажурна резба поставена во средината. Слични обработки на таваните има и во женската трпезарија и во Селечката одаја.

Пред машката трпезарија, на чардакот се поставени амбари за чување житарици, а пред самиот влез за во трпезаријата е сместен мијалник за миење раце.

Конструкцијата и градбата на овој објект логички кореспондира со Горни палат, со архитектура која произлегува од самата функција на просториите. Посебно за одбележување е внатрешната обработка на сидовите и просториите. Тие се поделени во полиња со вертикално и хоризонтално поставување на дрвени штици и профилисани лајсни. Површините на сидовите формирани со дрвените опшивки се обоени во бело, а површините во апсидата на трпезаријата и бочните сидни површини се насликани. Во одделни делови на просториите се вградени долапи со апликации од резба.

Посебно за одбележување е фасадата кон реката Радика на која доминираат високите камени сидови со ритмичките засводени прозори, со исфрлениот еркер на Дебарската одаја и низата на дрвени прозори. Сите овие елементи прават една симфонија од камен и дрво која не отскокнува од околниот планински пејзаж. После изградбата на овие два најзначајни објекта, Арсениј се зафаќа да ја гради и коскарницата во непосредна близина до манастирската црква. Таа е изградена во 1827 година. Во основа таа е во квадратна форма со влез од северната страна. Изградена е целата во камен, со завршна профилирана плитка камена стреа. Сидането е со делкан камен во зеленкаста боја. Покриена е со четириводен кров со камени плочи. Од страната на дворот на предната страна на сидното платно формирана е чешма со три дулки. Во 1814 година, западно од тремот на црквата, Арсениј изградил чешма за која и самиот направил запис.

Исто така, во времето на Арсениј, со поскромна архитектура, како што впрочем доликува и на самата функција, изградени се стражарницата и други помошни економски простории во манастирскиот комплекс и во неговата близина. Стражарницата се наоѓа пред конакот со трпезариите со габарит во форма на правоаголник со подрум, приземје и кат. Поради стрмниот терен, на катот се приоѓа со надворешни дрвени скали со мал наткриен чардак. На катот била главната просторија за живеење, каде се наоѓало и огниште. Во просторијата спроти главниот пристап на манастирот биле поставени отвори за пушкарници. Во 1820 година биле изградени плевна, гумно и рибници.

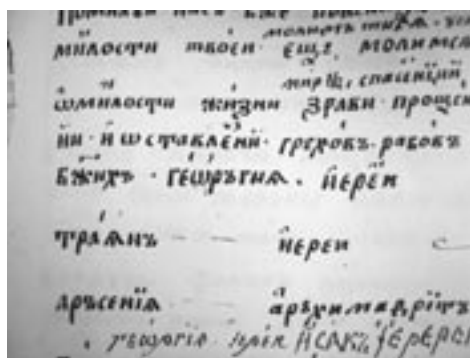
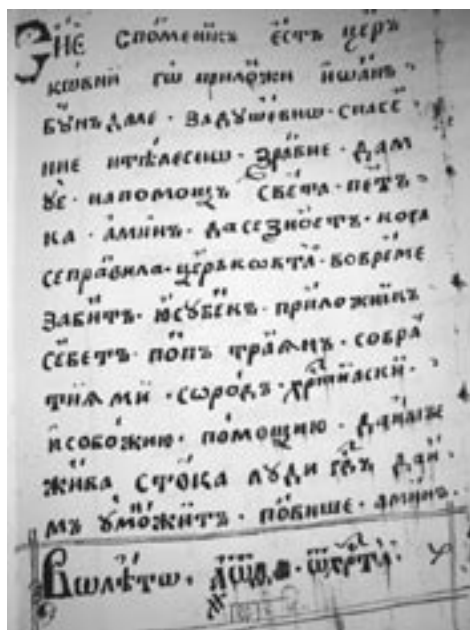

Во 1837 година кога старото манастирско своно паднало и се скршило, Арсениј, со само нему својствен начин, успева да издејствува донација од кнезот Милош Обреновиќ за ново манастирско своно. Кон крајот на 1837 година или во 1838 година ветеното своно било примено од манастирското братство и монтирано на ново - изградената камбанарија на иницијатива и раководство на игуменот Арсениј и тоа на северозападниот агол на старата црква. Во тој период бил подигнат и трем во ниво на западниот влез во црквата. Тремот бил со три соби со посебни влезови и прозорци во приземјето. Тие во прво време служеле за школо, а потоа за библиотека и ризница. Тремот на катот имал дрвена ограда висока 1 метар и носечки дрвени греди и столбови.

Арсениј покрај своето насочено исклучително - темелно уредување на манастирот Св. Јован Бигорски со нови градби, потребни за вршење на духовните потреби на монашкото братство и создавање мошне погодни услови за неговото живеење, се ориентирал со подеднаква грижа кон обновениот метох во с. Рајчица. Купил лозје и ниви, направил маѓерница, кука, амбари, плевни - всушност го обновил како манастирот, така и метохот во 1832 година. На негова иницијатива се подига храмот посветен на великомаченикот Св. Ѓорѓи Победоносец, кој "поради мешканици што биле во тоа време и поради аскери" останал неосветен и се осветил во 1835 година.

- извадоци од книгата на донатори за изградба на црквата Св. Петка во Галичник каде што е запишано и името на архимандрит Арсениј

Арсениј посебно му се оддолжил на својот роден Галичник како еден од иницијаторите и донаторите за изградба на голем црковен храм, прв со таква големина во мијачките малорекански села. Така во 1809 година се гради црквата Св. Петка во Галичник, а во книгта на донаторите која се чува до денес, стои и неговото име.

Сите овие велелепни градби направени за време на игуменството на Арсениј во Бигорскиот манастир и поблиската околина, допринесоа манастирот во тој период да биде една од најзначајните духовни и културно – просветни институции во Македонија.

- црквата Св. Петка во Галичник -

**Резбите, живописот и опремувањето
во манастирот Св. Јован Бигорски
за време на игуменот Арсениј од Галичник**

По проширувањето на манстирската црква со заслуга на монахот Митрофан кој починал во 1807 година со манастирот раководи неговиот современик, игуменот и архимандрит Арсениј. Тогаш започнува внатрешното уредување и декорација на манстирската црква. Потекнувајќи од татковината на копаничарството и зографството - Галичник, Арсениј во себе го носи исконскиот порив и чувство за уметност и тоа всушност ќе биде причина да знае да ги ангажира најдобрите мијачки резбари кои што ги платил за изработка на нов иконостас, балдахин, голем змиски крст, владички и игуменски столови, амвон, и столови на јужната, западната и северната старна во наосот на црквата за веропоклонниците, потоа певници и друго. Не само на почетокот кога Арсениј раководи со манастирот, туку и понатаму ќе биде најзаслужен за ангажирањето на големите мајстори на резбата и живописот. Во времето на Арсениј внатрешноста на манастирската црква и другите простории ќе блеснат засекогаш во невиден сјај од делата на мијачките уметници.

Во 1810 година Арсениј со нарачката на балдахинот од Елбасан, на манастирот ќе му донесе едно извонредно уметничко дело од мајсторите Филиповци од Осој кои во тоа време работеле на територијата на Матија, денешна Албанија. Таму мијачките копаничари имале сопствена работилница, а манастирот Бигорски свои имоти со насади од маслинки, лозја и друго. Ова зборува за живата врска на манастирот Св. Јован Бигорски со Елбасан. Архимандритот Арсениј за првата манастирска резбарска работа

платил 2000 гроша. Ова и самиот го запишал во познатиот документ "Инвентар на годишниот биланс"

...“ЗА КУБАКАНИЌТА НАД СЕЌТАЌ
ТРАПЕЗА ШТО Е СО ПРЕКРАСНАЌ КОПАНИЦА 2.000“..... И
ПЕРВО СЕ НАГРАДИ КИЌОТ НАД СЕЌУЈУ ТРАПЕЗУ...”

Балдахинот е изработен со голем ентузијазам со архитектоника на четири витки колони со купола. Балдахинот како што вели Димитар Ќорнаков "лебди во воздух над чесната трпеза, прифатен со четири синџири". Балдахинот е работен во тантелеста резбарија со многу застапени растителни орнаменти, животински свет и умешно вкопонирани повеќе сцени од Библијата. Според начинот на изработката, балдахинот потсетува на техниката и делата на резбарската тајфа на прочуениот копаничар Макарија Фрчкоски од Галичник.

По украсувањето на манастирската црква со балдахинот, кај Арсениј се јавува уште посилен жед за опремување на црквата и само две години потоа, во 1812 година од Ѓлбасан го нарачал големиот змиски крст во резба, за кој платил 1500 гроша. Таа година Арсенија отпатувал дури за Света Гора и таму набавил еден голем црковен крст и шест свеќници за кои платил 3500 гроша. Тие биле изработени во резба, гипсирани и полихромирани. Резбата е изведена со декорација од гранки, лисја и цветови.

Во 1817 година за прв пат игуменот Арсениј патува за Цариград и од таму набавува предмети за уредување на манастирот и тоа полиелеи, кандила и и еден мал крст во чесно дрво. За нив платил 4500 гроша. Во своите записи Арсениј исто така запишал дека за 1500 гроша купил повеќе крстови и еден голем крст со чесно дрво. Крстовите што ги набавувал секогаш биле изработени во резба и насликани со сцената "Распятие Христово" и евангелистите, односно нивните симболи. Дел од овие крстови се сочувани во Бигорскиот манастир, а другите највероватно Арсениј ги набавил за поранешниот метох на манастирот, поточно за црквата во село Рајчица Св. Ѓорѓи.

Така, и денес постојат крстови од 19 век во црквата во Рајчица и можеби се токму тие што ги набавил ненадминливиот мијачки ктитор и сподвижник на духовниот живот во Река и пошироко, архимандритот Арсениј.

Во 1834 година нарачал да се изработи голем кивот - правоаголен сандак со димензии во основа 132/53 сантиметри и висина од 37 сантиметри. Кивотот е украсен со повеќе мотиви изведени во сребро, како гравури и медалјон со Распятие Христово и ликовите на Св. Јован и Св. Богородица. Внатре во кивотот се изведени ликови на светци кои ги зографисале зографите Михаил и Данаил.

Во третата деценија на 19 век, по изградбата на машката трпезарија, во 1825 година по идеја и барање на Арсениј се обновува зографската дејност во манастирот Св. Јован Бигорски. Игуменот Арсениј го повикал големиот зографски мајстор Михаил (Зиси) од селото Самарина - Епир, со неговите синови Димитриј и Никола. Димитриј подоцна се замонашил и станал близок соработник на Арсениј. Неговото духовно име е Данаил. По налог на Арсениј јеромонахот Данаил е во постојан контакт од 1837 година со најодговорните луѓе на Кнежеството Србија, за да бара помош за исплата на манстирските долгови и изградба на нова школа.

Сликањето на машката трпезарија е започнато најверојатно во 1829 година, кога агилниот игумен Арсениј ги обезбедил сите услови за зографските работи. За негово време целосно е насликан апсидалниот простор во машката трпезарија, а останатата програма не е целосно завршена. Покрај другите сцени, за одбележување е една зона од трпезаријата која се планирала и била резервирана за сликање на ликовите на игумените и видните духовни старци.

Посебно за истакнување се ктиторските "портрети" на Арсениј, Хаџи Серафим и Григориј. Најистакнато место во ова галерија му е дадено на најзалужниот бигорски игумен и архимандрит Арсениј, чиј портрет е насликан на самиот почеток на источниот ѕид од јужната страна. Оваа почест му е дадена на Арсениј за се што направил со неговите извонредни залагања за обновување на манастирот и заради неоспорниот факт дека тој е ктитор на живописот во трпезаријата. Игуменот е претставен како средновечен човек во природна големина, со кратка кафеава брада. Арсениј е облечен во едноставна монашка одежда, а на главата носи камилавка. Во левата рака држи текст, а со десната рака благословува. Неговата фигура е предимензионирана во однос на објектите како што е бигорскиот храм и манастирските ќонаци. Од содржината на живописот може да се констатира дека во периодот кога е сликан портретот не се изградени новата камбанарија, момачкиот ќонак и други објекти што дава за право да се констатира дека живописот во машката трпезарија е правен во почетокот на триесетите години на 19 век.

Ова ни го потврдува и податокот дека во периодот од 1831 година до 1833 година Михаил и Данаил работат на иконите и иконостасот во црквата во Рајчица.

Портретот на Арсениј со текстовите, де факто го покажува големото ктиторско значење на игуменот за Бигорскиот манастир, како голем морален пример и создавател во судбината на одредената монашка заедница.

Галичанецот Арсениј како игумен во манастирскиот комплекс Св. Јован Бигорски само со горните набавки, живописот и опрема на црквата, покажал како треба да се раководи со еден манастир и какви духовни и естетски идеи и реализации треба да се има кога ти е доверено едно духовно раководство.

Сите фази од животот, односно раководењето со манастирот, ктиторството и опремувањето на црквата на Арсениј во основа претставуваат една целост што е резултат на неговиот галички ген и духовен развој, кој може да се следи преку стремежот кон постојано духовно усовршување и наобразба - кон достигнување највисока творечка убедливост и зрелост.

Затоа не случајно, кај Арсениј ќе пламне неговата боженствена визија и желба да се направи најубавиот иконостас во резба со престолни и празнични икони со светите апостоли за црквата во Бигорскиот манастир. Желбата на архимандритот била да ги повика најдобрите мијачки копаничари, за да создадат резбарско дело кое со својата монументалност и убавина ќе надмине многу иконостаси на Атос и Балканскиот полуостров. Желбата му се исполнува кога во 1829 година ги поканува виртуозните мајстори на резбарскиот занает Петре Филипович - Гарката, неговиот брат Марко од Гари, Макариј Негрев Фрчкоски од Галичник и Аврам Филипошки од село Осој и нивите помошници.

Резбарските работи на црковниот иконостас, владичкиот и игуменскиот стол траеле се до 1835 година, кога иконостасот е целосно завршен по пет-шест годишното неуморно и креативно творење на големите мајстори и нивните помошници.

Изработката на иконостасот се одвивала паралелно со работата на зографите кои работеле на иконите. За таа цел Арсениј го ангажирал познатиот зограф од Самарина Михајло и неговиот син Димитар. Тие заедно со резбарите ќе манифестираат највисоко уметничко знаење и дострел во подигањето на најпознатиот балкански иконостас. За изработката на иконостасот Арсениј на копаничарите ќе им исплати 18384 гроша, а за тригодишната работа на зографите, 15000 гроша.

Мијачките резбари Бигорскиот иконостас мајсторски прецизно го изработиле, така да потполно кореспондира со димензиите на црквата како во висина така и во ширина, со два ката и три реда на икони. Со овој иконостас дефинитвно е потврдена виртуозноста, највисоката уметничка вредност и недостижност на мијчките копаничарски дела. Со длетата на Петре Филипович-Гарката, Макариј Негрев Фрчкоски и нивната тајфа нанижани се фантастичен број на сцени од Стариот и Новиот завет, земниот живот на човекот, растителна орнаментика со стотици човечки и животински фигури. Со својот реалистички стил на прикажување на сцените од животот во Мијачкиот предел и пошироко оставија резбана историја за Македонија. Прикажани се фолклорот, преку носиите, зурлите, тапанот, македонското поднебје богато со флора и фауна. Претставени се и самите автори на резбата со своите чираци. Со еден збор, се работи за резбарски вез на мијчката рака, изведен плански со невидена прецизност,

искажувајќи ја сета своја почит и благонаклоност кон божјите ликови и земниот драматичен живот на својот народ.

Можеби најдобра оценка за ова единствена и ненадмината рез-барска творба дава Димитар Ќорнаков : "... Сиот тој сплет е реализиран во една пријатна хармонија преку претходно изготвениот цртеж - план на мијачките резбари. Нивната стрпливост да длабат во дрвото и на толку мал простор да изведат толку голем број на сцени од библијата и многу мотиви од растителниот и животинскиот свет, чини човекот да се восхитува... Во своето творештво во манастирот Бигорски мијачките резбари за главен мотив ја имале човечката фигура за што ја добиле и славата како најдобри резбари на Балканскиот полустров..."

Исто така, на барање на игумен Арсениј тајфата на гарските, галичките и осојските резбари ги изработиле владичкиот и игуменскиот стол, столовите за певците и столовите за повидните луѓе заслужни за манастирот.

Ако овие мајстори му го исполнија големиот сон на архимандрит Арсениј од Галичник, тогаш Арсениј ангажирајќи ги и давјќи услови за изработка на ваков иконостас ги лансирал во светот на врвните уметници на Балканот и во Европа, од чии дела и денес никој не останува рамнодушен.

Денес застанати пред овој иконостас - музеј на мијачкото културно наследство чувствуваме мир и духовно успокојување, фасцинантно обземени од ктиторството на Арсениј и копаничарската дарба на мијачките резбари, присуствуваме на невидено нешто, нешто што се доживува и се памети за цел живот. Тогаш во манастирската тишина за миг треба да сфатите дека ликовите на иконостасот од библијата и реалниот живот ви прават муабет, ве успокојуваат, ви пренесуваат енергија, ја раскажуваат македонската историја и духовен живот.

Вие сето тоа го примате и длабоко во себе го носите за навек, истовремено испраќајќи ја својата молитва до Господ Бог денес на Македонија да и подари управувачи, ктитори и творци од сите области на нашето живеење како што биле архимандритот Арсениј и славните копаничари и зографи.

**Книжевните записи во манастирот
Св. Јован Бигорски од раката
на игуменот Арсениј од Галичник**

Големото дело што ни го завешта игуменот Арсениј немаше да биде комплетно ако не ни оставаше и многу записи за манастирските активности и настани. Не случајно проф. д-р Антоние Николовски, големиот историчар на уметноста истражувач на духовните чедра на Бигорскиот манастир ќе запише:

"Архимандритот Арсениј е навистина еден од ретките игумени судејќи според зачуваните документи, кој се потрудил, повикувајќи се на народното предание раширено сред народот од мијачкиот крај, да го "осветли" и приспомне темното минато на историјата на манастирот - неговото подалечно и поблиско минато"

Од раката на Арсениј за 32 години игуменување останати се голем број записи и документи за манастирот кои се зачувани до ден денес како што е на пример Великиот поменик или писмото за собирање на прилог за манастирот и др.

Посебно за одбележување е длабоко емотивниот текст кој Арсениј го запишал во 1834 година во повикот со браќата за собирање прилог за манастирот кога западнал во извесни материјално - економски потешкотии, потресно обраќајќи им се на сите христијани со зборовите "Манастирот наш, што е куќа наша и душевна и телесна... оваа куќа ви требет како куќите свои, зошто ни е ова куќа душтевна... на калуѓерчињата ќе им замилилт да ви чуват манастирот за да ви оставит мираз на чедо и пречедо наше до века"

Овој повик може целосно да се види и прочита од оригиналниот запис напишан на македонски јазик односно со карактеристичниот галички говор:

БЛАГОГОВѢЙНЫЙ И ПОЧТЕЙШІЙ И ВСЕПРЕЧТНѢЙШІЙ ГДІНЪ ПАПА КѢНСТАНТІНЪ НАМЪЖЕ ВЪ ДѢСѢ СѢМЪ ВОЗЛЮБЛЕНІЙ БРАТЪ И ПРИСНЫЙ БЛАГОДѢТЕЛЬ И МОНАСТІРСКІЙ ПРИѢТЕЛЬ ЗДРАВСТВУИ Ѡ ГДѢ НА МНОГА ЛѢТА АМИНЪ.

Благословѣни хрїстїани да ѣмате молїтва и благословѣ Ѡ сѣдѣго и славногѣ прѣрѣка прѣдѣчи и крѣтитѣль гдѣмѣ Іѡана и празникѣ рѣждѣво сѣй Іѡанѣѡѡ да вї ѣ на пѣмѣцѣ и да дочѣкатѣ за многѣ гѣдини. Вѣ чїнимѣ зѣхметѣ, кѣй лѣбитѣ монастиротѣ и сѣдѣго Іѡана, да повелѣте да дѣйдитѣ на гѣсти и да празнуѣмѣ празникѣ сѣомѣ Іѡанѣѡ, вїѣ цѣо сѣѣ хрїстїанска дѣша во сѣло Макѣлари, велїкїй и мѣли, да дѣйдитѣ на гѣсти, да сѣ вїдимѣ и разговоримѣ ѣдїнѣ со дрѣги, и да нѣ рѣчетѣ нѣкоѣ челѣвѣкѣ сѣмѣ сїромѣхѣ не можѣ да пѣйда; сирѣмѣситѣ пѣ многѣ да сѣ рѣдѣватѣ и да ѣдетѣ и да сѣ пѣклонѣтѣ

НА ТВЕА СТОЕ МЕСТѠ, ЦЮ НИ СЕ НАШЛѠ Ѡ СТАРХ
ЗАМАНЪ ВО ВНАДЕТѠВЪХ НАШЪХ, КАКѠ ЕДНѠ ЦЕТЕЪ ВѠ
ЕДНА БАХЧА, И ХРІСТІАНИТЕ ЙДАТЪ КАКѠ ѠВЦИ НА СОЛЪ,
ѠТЪ ЕДИНЪ ГДЬ Ё БОГАТЪ, Й ХРІСТІАНЕ СМЕ БОГАТИ Ѡ
ЙІСА ХТА СНА БОЖІА И ВІЕ ПОДОБЕНѠ ДА СЕ РАДОВАТЕ И
ДА НЕ ѠСТАВЕТЕ НАПРЕЖНАТА ЛЮБѠВЬ Ѡ СТАГО ІѠАНА,
И О НАСЪ, И МОНАСТИРОТЪ Ё БАШЬ И МІЕ СМЕ ВАШИ
МОЛЕБНИЦИ К' БГЪ, И ГДЬ ДА БИ ДАРЪЕТЪ МНОГЪ ДОБРИ'
НА ѠЕМЪ ВЕКЪ МНОГЪ ГОДИНИ И КЪЕЕТЪ И ЗАРАВЕ ПО
ЧЕДѠ БАШЕ И ЖИВОТЪ НА СТОКА И ДОБРЪ ЁОРЪ НА ВСІТЕ
ЗАНАЕТЧІЙ, ѠТЪ НЫ БЕЛИТЪ САМЪ ГДА БЛАЖЕНИ МІ-
ЛОСТИВИ ТІЕ ДА БЪДЕТЪ ПОМІЛОВАНИ Ѡ ГДА, БЛАЖЕНИ
МИРОТБОРЦЫ ТЫЕ ДА СЕ НАРЕЧЕТЪ СІНОВЕ БЖІЙ МІЛОС-
ТИЕЪ ЧЕЛОВЕКЪХ ЛЕКОБИТЪ Ё НА ДЪШАТА СЕѠМЪ И НА СНА-
ДГАТА ЗАРАВЕІЕ, И ДА ДОЧЕКАТЕ ЗА МНОГЪ ГОДИНИ
АМИНЪ.

ИГЪМЕНЪ АРСЕНІЙ АРХІМАНДРИТЪ.

Исто така, интересни се: концептот на молбата до султанот од 1834 година или 1835 година пишувана на македонски јазик со турцизми, тапија за купување на лозја во Елбасан од 16 мај 1835 година, пишувана на грчки јазик, превод на ферман пишуван до спахијата во 1838 година во врска со ниви и ливади, инвентар на годишниот биланс на манастирот Бигорски за време од 1807 година до 1838 година, со два документа пишувани на македонски и на грчки јазик. и др.

Од овие оригинални текстови дознаваме за изградбата, копаничарството и зографството, односно за сочуваните содржини на манастирскиот комплекс од времето на Арсениј до денешен ден.

Оваа година кога се навршуваат 200 години од стапувањето на чело на Бигорскиот манастир на игуменот и архимандрит Арсениј од Галичник, ние неговите роднокрајци, откорнати од Земјата на мијациите, не ја забораваме неговата богослужба и неговото грандиозно дело за се што направи со ктиторството за подемот на реканскиот манастир Св. Јован Бигорски, му благодариме и вечно ќе го паметиме и славиме.

Користена литература:

1. Манастир Свети Јован Бигорски, 1994-Културно историско наследство на Република Македонија 32
2. Бигорски Манастир - CD од Летра Охрид, 2005
3. Зборник за бигорски научни културни собири 1974-1975 Мисла Скопје, 1976 година
4. Стојче Дојчиновски - Росоклија: Галичник во културната историја на Македонија, 1995
5. Д-р Блаже Смилевски: По долината на Радика, 1998
6. Апостол Апостолов: Училишниот живот во горните села на Мала Река во 19 и почетокот на XX век, 1951
7. Проф. Риста Огњановиќ-Лоноски: Галичник и мијациите МАНУ, 2005
8. Тома Смиљаниќ: Мијаци, Горна Река и Мавровско Поље, 1925
9. Георги Трајчев: Книга за Мијаците, 1941
10. Димитар Корнаков: Творештвото на мијачките резбари на Балканот од крајот на 18 век и 19 век, 1986
11. Д-р Симон Дракул: Архимандрит Анатолиј Зографски
12. проф. Сотир Томовски: Македонска народна архитектура, 1960
13. Академик Крум Томовски и Тодор Паскали: Манастирот Св. Јован Бигорски архитектура, 1994
14. Л. Милетич: Исторически и художествени паметници во манастирот Св. Јован Бигор, 1918

Косто Граоркоски д.и.а.

АРСЕНИЈ ОД ГАЛИЧНИК

КТИТОР, АРХИМАНДРИТ И ИГУМЕН ВО МАНАСТИРОТ СВ. ЈОВАН БИГОРСКИ

издавач:

Здружение КАМ од Галичник

за издавачот:

Митре Ажиески

рецензенти:

Виолета Џуровска д.и.а.

Благоја Филиповски

јазична редакција:

проф. Хајда Николова

подготовка за печат:

Архиум

печати:

Бато и Дивајн

CIP-Каталогизација во публикација на Народна и
Универзитетска библиотека "Св.Климент Охридски"-
Скопје

...

Формат 160x230- 46 страници Фотографии и илустрации
25

Библиографија: страница

ISBN -----

